

www.dereta.rs

Biblioteka
POSEBNA IZDANJA

Urednik
Zoran Bognar

VESNA ROGANOVIĆ

Sfinga pred vratima

INTERVJUI SA SVETSKIM PISCIMA

Beograd
2015.
DERETA

Afrički grumen Nobelovog zlata

Već prva spontana rečenica koju je naša sagovornica iz Johanesburga izgovorila nakon „halo“ („Sačekajte, molim Vas, da pođem do telefona na spratu, bolje ćemo se čuti“) uokvirila je sliku koju svako od brojnih čitalaca njenih dvadesetak romana i zbirki priča unapred zamisli. Nadin Gordimer, ljupka sredovečna leđi sa fotografija koje su ovih dana emitovale vodeće svetske agencije, živi, dakle, najverovatnije u vili neke od otmenih (belih) četvrti Johanesburga, u kojima i radnim danom odzvanja „nedeljni mir“, uz povremeni zvuk teniskih reketa, možda sa „elektronskom kapijom“ i „gipsanim orlovima na vrhovima zidova sa šiljcima“, uz obavezne paunove u vrtu i pokojeg džogera duž avenije... kako je to Gordimerova opisala u svom najnovijem romanu *Priča moga sina*.

Neopterećena najvećim životnim priznanjem, Nobelovom nagradom za književnost, koja će joj sutra biti uručena u Stokholmu, naša sagovornica pomenuće Nobela jedan jedini put. Novčani iznos nagrade, kaže uzgred, podeliće sa drugim južnoafričkim piscima angažovanim u borbi protiv aparthejda.

Ostale detalje ove obične neobične biografije uspeali smo da dobijemo iz „prve ruke“ tokom jednosatnog, lošim vezama prekidanog, telefonskog tok-šoua između Beograda i Johanesburga.

U Vašoj literaturi vidljivi su refleksi privatnih i spoljnih događanja iz Vašeg života. Recite nam nešto o svom životu i o tim inspirativnim momentima u njemu.

Moja autobiografija? Pa, rođena sam u malom rudarskom gradiću blizu rudnika zlata u Južnoj Africi. Pohađala sam školu za belce. Živeli smo uobičajenim životom bele porodice. Nisam poznavala crnce, izuzev onih koji su kod nas radili kao sluge. Ni u školi nije bilo crnih dečaka i devojčica. Isto se može reći i za moje subotnje

izlaske u bioskop ili u plesnu školu: svuda oko mene samo bela deca... Inače, najvažnija stvar u mom životu bila je – biblioteka. Pošto moji roditelji nisu bili baš imućni – nisu uopšte bili intelektualci – nije bilo baš mnogo knjiga u kući. Tako je moje obrazovanje, zapravo, proizašlo iz biblioteke. Oduvek sam bila zagriženi čitalac, još od malih nogu. Tek kada sam odrasla, shvatila sam da nikada ne bih postala pisac da sam kojim slučajem bila crnačka devojčica. Jer nikada ne bih smela ni da uđem u tu biblioteku, a kamoli da je koristim!

Mnogi su u Vašem romanu Burgerova kći pročitali i deo Vaše lične biografije. Ta je knjiga pak svojevremeno okvalifikovana kao „napad na republiku”.

To nije biografska knjiga. Ona nema ničeg zajedničkog sa mojim životom: ne potičem iz komunističke porodice. I, uopšte, mislim da se ne treba mučiti oko porekla, pozadine romana. On proizlazi iz mnogo širih, obuhvatnijih pravila imaginacije.

Bili ste istaknuti borac protiv aparthejda i iskusili ste izvesne posledice zbog svojih progresivnih političkih stanovišta. Koje su dobre, a koje loše strane te medalje, odnosno angažovanosti u životu i literaturi?

Ne pravim razliku između svog delovanja i ličnog života. I ne pišem političke tekstove! Niti sam svoje knjige počela da pišem da bih iz njih izvukla neku političku poentu: još manje da bih nekoga podučavala ili uputila nekakav izazov. A pišem od svoje devete godine, objavljujem od šesnaeste.

Dakle, zbog čega onda pišem o politici?

Rekla bih da je to donekle u vezi sa mojom željom da razumem nasilje, i to je moja inspiracija. Međutim, pre svega kao individua, kao Južnoafrikanka, bela Južnoafrikanka, nisam mogla živeti ovde a da ne preuzmem na sebe i izvesnu političku odgovornost, da iznesem svoje političke poglede protiv rasizma.

U svojim knjigama, baš kao i u životu, bila sam izvesno vreme politički aktivista. Ali, moje pisanje ostaje ono što je oduvek bilo:

istraživanje načina življenja, ljudskih karaktera, onoga što se ljudima zbiva. Naravno, ako izuzmemo podatak da su moji likovi ipak većinom ljudi koji žive u društvu oko mene, u Africi, to su Južnoafrikanci kao i ja, bez obzira na to da li su beli ili crni. I ja opisujem način na koji se politika upliće u njihove živote, odnosno pogađa njihove živote. Zbog toga i moje knjige imaju određeno političko značenje... Što se tiče cene tog angažmana, ja lično nisam bila proganjana, nisam bila u zatvoru. Ali moje su knjige zabranjivane, što je sasvim dovoljna kazna.

Pojedini kritičari upoređivali su Vašu literaturu, koja se bavi rasnom segregacijom i za nju vezanim oblicima represije, sa „logorologijom” jednog Solženjicina, Kiša... Da li se slažete sa tim poređenjem?

Da, ali do izvesne granice. Pisci poput Solženjicina bili su u gulagu, i doživeli su užasne stvari.

Moje je pisanje i malo šire i ličnije. Opisujem mnoga iskustva našeg ovdašnjeg života. A ako je već reč o mojim ličnim iskustvima, mnogo mi je prijatnije, adekvatnije, rekla bih, da se u tom poređenju nađem uz nekog poput Milana Kundere...

U Vašoj literaturi egzistira jedna specifična vrsta poezije: afričke poezije. Možete li nam definisati tu vrstu poetičnosti u odnosu na poetski senzibilitet Evrope?

Nadam se i bilo bi mi drago da u mojim delima postoji ta vrsta poezije. Ona potiče, čini mi se, iz jakih osećanja koja u meni pobuđuje ovaj pejzaž, tako raznolik i divan. Ovde sam rođena i nosim nešto južnoafrikansko u duši. I zato sam prilično opsednuta tim neobičnim i divnim krajolikom oko rudnika bakra kraj kojeg sam rođena i gde sam provela detinjstvo. Želim da dočaram svu lepotu, da slikovito opišem te prizore, njihovu duhovnu lepotu. U tome se, mislim, i krije njihova poetičnost.

Vaše novele prevazilaze tačku gledišta mnogih belaca. Uspeli ste da se identifikujete sa pozicijom crnačkog življa u svojoj domovini, koji, pored

svega, crpi svoju psihologiju i duhovnost iz jedne druge, afričke civilizacije i tradicije – kulturne i religiozne. Mogu li se te dve različite kulture – evropska i afrička – pomiriti, i na koji način?

Morate najpre shvatiti da je i u Južnoj Africi – kao i u ostalim delovima Afrike, naročito u Podsaharskoj Africi – upravo u toku proces industrijalizacije. Afrikanci više ne žive životom koji je poglavito ruralnog karaktera. Stotine hiljada Afrikanaca, tokom više generacija, živi u gradovima ili oko njih. Oni tu imaju i posao, izgradili su železničke puteve, izgradili su i sve moguće. Bilo je među njima i Arapa. Ukratko, bila je to jedna mešavina kroz koju su se sve ove zemlje veoma bezo industrijalizovale. Ali, uporedo sa tim, među njima je postojala i podvojenost: crnci su živeli u jednom delu grada, belci u drugom. Ali, svi su ipak slušali isti radio, svi su gledali iste reklame na ulicama. I crni su, takođe, usvajali sve vidove urbanog života. Tako da ja, gledajući unapred, vidim jednu budućnost u kojoj će obe te kulture biti izmešane...

Zanimljivo je, kad je reč o jeziku, da je crnački živalj u gradovima govorio svojim jezikom, koji je bio varijanta engleskog, ali su pri tome običavali da govore i druge „bele” jezike, „afrikanerski”, tako da oni sada imaju neku jezičku mešavinu, neku vrstu *patois* koja je naročito rasprostranjena kod običnog sveta, među radnicima, prodavcima novina. Tako da su, na kraju, izmešali sve te jezike u jedan afrički. Sve je to, dakle, prilično fluidno. I reklo bi se da je to, zapravo, jedna vrlo ubedljiva supkultura, u dobrom smislu. A to meni deluje dovoljno ohrabrujuće.

Za Vašu literaturu, uz sve ostalo, rečeno je da predstavlja „ženski odgovor na muški svet vlasti i hijerarhije”. O kakvom je odgovoru reč?

Uopšte ne posmatram svoje knjige na takav način. Moji likovi su često muškarci. Muškarci su i neke od ličnosti koje pripovedaju u prvom licu. Mislim da pisci na izvestan način imaju pravo da uđu u identitet drugog, muškog ili ženskog, roda. Na isti onaj način na koji možemo pisati kao i opisivati događaje sa stanovišta deteta,

takođe možemo da dočaravamo misli starih osoba i dok smo mlađi. Mislim da je to ono što definiše samu suštinu pisca – da, pored ostalih, poseduje i sposobnost da premošćuje svoju rasu, oboje-nost. U protivnom, ne bi bilo kreacije likova. Pisali bismo samo autobiografije...

U svojoj knjizi Živeti u interregnumu jedno poglavlje ste naslovlili pitanjem: Kada će belci otići iz Južne Afrike? Zaista, kada?

To nije moja fikcija, proza. Taj esej, uključen u knjigu koju pomi-njete, napisan je pedesetih godina, koje su doista bile jedan period u kome belci nisu bili kadri da zamisle buduću nerasističku Južnu Afriku. Toliko su bili vezani za svoje predrasude da nikako nisu mogli da shvate da, s ciljem da sami opstanu, sami treba da budu neka vrsta balansa u jednoj većinskoj vladi. Ako ponovo pogleda-mo taj esej, pravi njegov kraj upravo je znak pitanja.

Očigledno, reč je o nečemu što zahteva vreme.

Ali, ako se pozabavimo ostalim esejima uključenim u *Interreg-num*, videćete da su se moja osećanja prema svemu što se dešavalo menjala budući da se i sama naša zemlja menjala. Tako da to pita-nje više ne dolazi u obzir, niti bih danas uopšte rekla da za belce ovde nema mesta.

Kako danas gledate na budućnost Južne Afrike: da li verujete da će levi pokreti i ideologije, poraženi u Evropi, možda nastaviti da žive na Va-šem tlu?

Na duge staze, ja jesam optimista. Mislim da su mnogi ljudi očekivali da će se 1990, kada je Nelson Mandela izašao iz zatvora, i kada je oslobodilački pokret najzad legalizovan, desiti mileni-jumski zaokret. I da će sve biti divno i krasno. Ali to je sve bilo potpuno nerealno i smešno. Očigledno, posle sto pedeset godina rasnih barijera, segregacija neće nestati preko noći. Još je mnogo problema na tom putu. Problem obrazovanja, recimo. Zatim, ima priličnih problema u oblasti stanovanja jer bele vlade koje su se

ovde smenjivale nisu nimalo doprinele rešavanju stambenih problema crnaca... Sve to biće veoma, veoma teško razrešiti. Stvari ubuduće ne bi smele biti onakve kakve su bile dosad. Toga je Afrički nacionalni kongres, partija oslobodilačkog pokreta, vrlo svestan kad gleda u budućnost. Postoji i opasnost od sporadičnog nasilja, ali su srećom naše crne vođe nešto naučile živeći u drugim zemljama na našem kontinentu, ali i u Evropi.

Borba, 9. decembar 1991.

• • •

„Nije moje da objašnjavam jesu li roditelji u mom novom romanu krivi zbog zločina koji je počinio njihov sin jedinač“, kaže nam Nadin Gordimer, južnoafrička književnica, dobitnica Nobelove nagrade za književnost 1991, u telefonskom razgovoru povodom svog novog romana *Kućni pištolj*, koji je upravo objavila *Narodna knjiga*. „Htela sam da čitaoci o tome odluče jer ima mnogo razloga zbog kojih se to desilo. Moja knjiga, dakle, postavlja takva pitanja.“

Roman *Kućni pištolj* nije klasična priča o zločinu. Umesto misterije i traganja za ubicom, ona se usredsređuje na unutrašnju dramu roditelja, na njihova preispitivanja čitavog svog života, njegovog smisla, tragajući za fatalnom greškom koja je, nehotice, počinjena... Priča nije stereotipna, ni ubica nije takav. Umesto o osobi problematične prošlosti, teškog detinjstva, rastočene porodice, ovde je reč o maženom i paženom sinu ljubimcu iz dobre kuće, vaspitavanom po svim pravilima tradicionalnog građanskog života i vrednosti u belaćkom okruženju u Južnoj Africi.

„U pitanju je zločin iz strasti koji nastaje iz istinske ljubavne veze. To je uvek i svugde moguće uprkos socijalnom miljeu: muž ubije ženu u koju je ludo zaljubljen jer je ona zavolela nekog drugog. To je deo misterije ljudske prirode. Pitala sam se kako ljudi gube kontrolu kada ih obuzme emocija i u tim trenucima odjednom počinju da se ponašaju nasilnički.“

U ovom slučaju, čini se da je prezaštićenost od strane roditelja dovela do izvesne hipersenzibilnosti koja je bila fatalna.

To je Vaše objašnjenje. Sigurna sam da je bilo mnogo činilaca za koje roditelji nisu mogli znati. On je imao homoseksualnu vezu s čovekom koga je kasnije ubio. I ko zna kako se osećao. Bila je to

mešavina stida zbog odnosa za koji su mu roditelji celog života govorili da je neprihvatljiv. To nije nešto što pristojni ljudi čine, već je smatrano neprirodnim. A onda ga je taj muškarac odbacio i zaveo ženu s kojom je on sam u međuvremenu započeo ljubavnu vezu... I to je dvostruki razlog za moralnu konfuziju koja ga navodi da se ponaša onako kako nikad ne bi. A posledica svega toga jeste neka vrsta greške.

Činjenica da su roditelji, prvi put u životu, u situaciji da uzmu crnog advokata za branioca, unosi u roman notu preispitivanja rasne tolerancije u praksi danas, posle aparthejda. Njima nije lako da to učine.

Mislim da su u pitanju više istorijski razlozi nego predrasude. U vreme aparthejda, crni advokati imali su vrlo malo iskustva u komplikovanim slučajevima jer nisu imali šanse da se uopšte pojave na sudu. A opet, kada je to prošlo, i kada je vaša porodica u pitanju, vi tražite najbolju osobu koja je najkvalifikovanija i najiskusnija u toj vrsti odbrane. Ovog puta situacija je takva da je to crnac.

U Južnoj Africi početkom devedesetih desile su se i druge bitne promene u odnosima između crnaca i belaca. Kako ih ljudi tamo doživljavaju?

Za mene, nije bitno koliko ih ljudi osećaju, već da li su jednaki pred zakonom. A sada nijedan belac više nije u tom smislu privilegovan. Isti iznos novca troši se na školovanje bele i crne dece, što ranije nije bio slučaj. Nema rezervisanih poslova za određene rase, postoji čvrsta rešenost da se otkloni svaka eventualna diskriminacija prema crncima, svako može da bira gde želi i u kojem kvartu da živi, da ide iz mesta u mesto u potrazi za poslom. To je osnova na kojoj će nova regulativa biti doneta. Ali to se neće desiti preko noći, niti posle četiri godine, koliko je tek prošlo od ukidanja zakonske podeljenosti po kojoj su ljudi morali da žive. Sad oni mogu da se mešaju, mogu da se udaju i žene međusobno iako su različite boje, mogu da žive zajedno u bilo kom kontekstu. Važna je sloboda da to čine. I to će biti pravila po kojima će živeti sledeća generacija. Oni uče da se oslanjaju jedni na druge,

beli na crne i obrnuto, što je normalan način na koji ljudi treba da žive. Teškoća je sa onima koji su već odrasli i godinama su živeli u miljeu aparthejda.

I zato je zadivljujuće kako su se, samo pet godina posle prvih nerasističkih izbora i dolaska nove vlade u kojoj su zastupljeni crnci, stvari radikalno promenile.

Vi ste bili među prvim intelektualcima u tom delu sveta koji su najpre promenili vlastita shvatanja a potom počeli da menjaju i gledišta drugih oko sebe.

Ja sam odrasla u konvencionalnoj atmosferi među belcima, u malom rudarskom gradu u Južnoj Africi. Školovala sam se u konventu. I sve u mom detinjstvu nosilo je oznaku „samo za belce”. Recimo, biblioteka iz koje sam uzimala knjige, bioskop u koji sam išla subotom. To mi je otvorilo oči da razmišljam o tome šta se događa ostalom delu naroda, da se pitam gde ja to živim, da li zaista crna deca ne žele da idu u bioskop kako su mi govorili. Sve što je meni bilo dostupno, crni nisu mogli da koriste. Ali, ako ste imali i trunke inteligencije, počinjali ste da se pitate da li je to zbilja onako kako su vam objašnjavali, da li oni zbilja ne žele da se bave svim stvarima kojima se mi belci bavimo.

To je i tema Vaših priča.

I to se odmah odrazilo na moje prve priče, koje sam počela da pišem još u detinjstvu, o načinu na koji se postupa sa crncima i kako oni na to odgovaraju. Čitajući i pišući o tome, postala sam svesna nepravde u zemlji u kojoj živim, predrasuda u mom društvu. Kasnije, kada sam kratko vreme studirala u Johanesburgu, upoznala sam crnce koji nisu bili sluge. Oni su želeli da pišu i slikaju, da studiraju, da budu kao ja. Shvatila sam da sa njima imam više zajedničkog nego sa svojim vršnjacima iz gradića u kojem sam odrasla. Imali smo zajedničke žurke, zajedno smo plesali, bilo je čak i ljubavnih veza koje su prekoračivale granice obojenosti. Zatim su počele pedesete godine, a posle šezdesetih, kada je bela

vlada počela da guši crnačke oslobodilačke organizacije, bila sam bačena u političku arenu.

Vaše knjige bile su zabranjivane u vreme dok ste se angažovali za ostvarivanje prava crnaca. Kako ste se osećali?

To je bolno iskustvo, imala sam sreću da pišem na engleskom jeziku koji je svetski jezik. Moje knjige mogle su se čitati svuda, samo ih nije mogao čitati moj narod.

Zbog čega je zabranjen Vaš poznati roman Burgerova kći?

To je, prvo, bila jaka opozicija aparthejdu. Drugo, glavna ličnost je komunista, a Komunistička partija je tada bila zabranjena u Južnoj Africi. A zagovarala je i saradnju između belih i crnih ljudi. Zatim, u knjizi su bili i izvesni dokumenti koji su takođe bili zabranjeni. Znala sam da će knjiga biti zabranjena, ali verovala sam da će ona jednog dana biti dostupna čitaocima, mom vlastitom narodu. To se i desilo posle osam meseci. Druge moje knjige bile su zabranjene na po dve i tri godine.

Posle sličnih sukoba, ljudi gube veru u mogućnost zajedničkog života na jednom prostoru. Vi ste optimista kada je reč o koegzistenciji različitih kultura, bele i crne, različitih tradicija, religija na Vašem tlu?

Mi brinemo pre svega o velikim ekonomskim razlikama, razlikama između siromašnih i bogatih, o posledicama bede, nepismenosti, jer je gotovo polovina stanovništva, pogotovo seoskog, nepismena. To je problem, a ne različite religije, tradicije, jezik...

Da li postoji velika kulturološka razlika između sela i grada, kao u drugim krajevima Afrike, gde opasnosti vrebaju čim se izađe iz gradskih oaza ka džungli, zaostaloj unutrašnjosti?

Ne. Na visokoindustrijalizovanom jugu Afrike opasnosti su u gradu pre nego na selu. Gradovi ne mogu da se nose sa velikim problemom nezaposlenosti... Ljudi postaju kriminalci jer ne mogu naći posao i lutaju gradovima u potrazi za poslom koji će

im omogućiti da zarade za goli život. Mnogo je problema, i pisce poput mene, recimo, okupira pitanje kako se bivše kolonijalne zemlje uklapaju u koncept globalizacije.

Šta smatrate svojim najvećim uspehom u društvenom angažmanu, a šta u književnom?

To su posve različite stvari. Moj književni angažman znači da se trudim da pišem najbolje što mogu o misterijama života. Nikad nisam dozvolila svojim političkim ubeđenjima da utiču na moje pisanje. Nisam bila u iskušenju da to što pišem liči na propagandu. Ako su moje knjige nosile pečat politike, to je bilo zbog toga što su crni ljudi bili oko mene, rasizam je ono što nam se zbilja dešavalo, a prozni pisac crpi iz života oko sebe. U tom smislu mislim da je *Konzervativac*, moj najlirskiji roman, možda moja najbolja knjiga.

Kao građanin i čovek, imala sam često osećaj da nisam uspela u svom angažmanu. Mislila sam da nisam učinila sve što je trebalo, neki put zato što sam se plašila, a neki put sam uspevala da skupim hrabrost da nešto učinim, recimo da se pojavim u sudu u procesima protiv crnih političkih aktivista i da govorim u njihovu korist. To je bilo nešto sasvim obično i jednostavno.

Takođe, kad god sam bila u inostranstvu, govorila sam u prilog ekonomskim sankcijama protiv moje zemlje, što je u to vreme bilo kažnjivo u Južnoj Africi. Od južnoafričkih građana nije se tako nešto očekivalo. Ali, bila sam ubeđena da bez ekonomskih sankcija nećemo dočekati kraj aparthejda.

Šta trenutno pišete?

Pišem publicističku knjigu, ne prozu. Naslov je *Živeti u nadi i istoriji*. Nada je ono što svi očekujemo da se desi, a istorija ponekad radi protiv nje. Život u nadi i prošlosti deo je dvadesetog veka. To je, znači, deo mog skromnog pogleda na vek u kojem sam živela.

Knjige, br. 3, Beograd, 1999.

Prva osoba koju je Nelson Mandela želeo da vidi po izlasku iz zatvora bila je Nadin Gordimer.

Danas je Gordimerova, u sedamdeset osmoj, vitalnija no ikad. Upravo je završila još jedan roman. „Život nije nestao s krajem aparthejda, novi život tek počinje“, odgovara nam ova nobelovka iz Južne Afrike na pitanje šta pisati posle vremena represije i torture, koje su činile neizbežan milje i atmosferu njenih najčuvanijih romana: *Burgerova kći*, *Konzervativac*, *Priča moga sina...*

O tom novom životu, za nju i za Afriku, razgovarale smo ovih decembarskih dana u Stokholmu, gde se prva dama južnoafričke književnosti obrela na svečanosti stogodišnjice Nobelove nagrade.

U septembru ste objavili novi roman, Pick up, koji kroz ljubavnu priču svedoči o novim problemima i opsesijama društva u tranziciji. Kako se ta nova zbilja reflektuje kroz ovaj roman?

Znate da na engleskom *pikap* označava vrstu kamioneta, ali i osobu koju ne znate i koju negde usput pokupite u nekom baru. Naravno, reč je o ovom drugom. Priča se odvija na dva nivoa: to je priča o dvoje različitih ljudi, koji potiču iz dva posve različita sveta, a koji se slučajno sreću. To je i priča o ekonomskim izbeglicama, o ljudima koji dolaze u moju zemlju da bi nešto radili, i koja je puna takvih imigranata. Junakinja, bela devojkica iz više srednje klase, bogata, koja se pobunila protiv svoje buržujске porodice i živi vrstom hipi ili boemskog života, u etnički i rasno mešovitoj četvrti, u garaži za opravku kola upoznaje mladića, imigranta iz neke od saudijskoarapskih zemalja, koji u Južnoj Africi boravi ilegalno i radi na crno, pod drugim imenom. Tako počinje njihova veza, u kojoj je ona moćna i uticajna, a on niko i ništa. Ona sve više počinje da oseća naklonost prema njemu i ta situacija u njoj pobuđuje izvesna romantična osećanja, dok on u njoj vidi način da dobije papire i ostane... Pitanje koje ja postavljam glasi: ko je koga pokupio? Kako se odnos razvija, dolazi do malih nesporazuma. On, koji je odrastao u bedi, ne može da shvati njenu pobunu protiv komfornog, porodičnog okruženja, zašto ona odbija sve što on želi.

Takve situacije nisu usamljen slučaj u Johannesburgu danas?

Da, roman sam počela da pišem pre dve godine i znam kakve teškoće doseljenici imaju da dobiju papire. Mnogo je korupcije, pljačke tih ljudi od strane birokratije kada pokušaju da legalizuju svoj boravak. Mom junaku je, dakle, rečeno da mora da napusti zemlju, ali je ubeđen da ona može da nađe načina da ga zadrži jer ima novac i sigurnost tako da mora da postoji neki način da mu pomogne. Insistira na tome da ga ona predstavi svojoj porodici. Na ručku sa njenim ocem, potpuno je fasciniran govorom tih velikih biznismena, o berzi, novcu. Moj junak ne uspeva da ostane u novoj zemlji. Ali uspeva da odloži odlazak za dve nedelje. Kada se rok približi, ona mu daje dve karte. Odlučila je da ode s njim u malo arapsko selo. On misli da je to ludost. A ona je, u stvari, samo zaljubljena. Ljubav je, međutim, luksuz za ljude njegovog staleža koji moraju stalno da misle o tome kako da prežive. On želi brak, a ona ga odbacuje kao buržujsku stvar. Na kraju se ipak venčaju i cela priča se seli u potpuno novo okruženje. I tu počinju nove peripetije.

Tako stvarno opisujete detalje svoje priče i ličnosti, tako ih dobro poznajete, kao da su u pitanju ljudi od krvi i mesa, a ne mašta. Da li Vas to sažvljavanje nagoni na to da poverujete da su oni stvarno živa bića?

Dosad sam napisala trinaest romana. Dakle, ja sam spor pisac. I svaki put živim sa tim junacima, oni sami sebe izgrađuju i sami stupaju u neke međusobne odnose. I to traje bar dve-tri godine, za svaki roman. Tako da mi oni ponekad postaju gotovo prijatelji, poneki od njih čak neprijatelji (smeh), tako da postaju deo mog života i stvarnosti.

Stvarnost posle aparthejda. Kako se ona uvlači u Vašu literaturu?

Ja u stvari nikad nisam pisala o aparthejdu, nisam pisala o rasnoj politici. Samo sam pisala o ljudima, o ličnim životima koji su bili zaokupljeni politikom. S druge strane, za razliku od vas novinara, mi pisci smo izmišljaoci priča. Mi imamo vlastito vreme i mi se mnogo

sporije uključujemo, treba nam mnogo više vremena da transformišemo ono što je činjenica i što vidimo oko sebe u likove i narativ. Tek je šest godina prošlo od velike promene u Južnoj Africi. To nije ništa u odnosu na ljudski život. Tek čekam da vidim kako će stare, ali i mlađe generacije, naučiti da žive u novim okvirima. Ti okviri znače da crnci više ne moraju da se odvajaju i žive u posebnim četvrtima. Međutim, i dalje će na izvesnim mestima biti samo crnaca. Vidim to po svojim prijateljima crne puti. Mnogi su srećni jer mogu da se presele i žive gde god poželeva, da rade tamo gde nisu mogli, tako da se oni iseljavaju iz crnačkih četvrti. A onda, nalazim da se oni u tom belačkom okruženju osećaju vrlo bezlično, usamljeno. Ne postoje kontakti. U crnačkim četvrtima, pak, uvek su mogli da računaju na susede, da im pripaze decu, starce, a sada se ti moji prijatelji osećaju potpuno sami, u jednoj „beloj” četvrti ne osećaju se baš kao kod kuće i stalno se sele dok najzad ne pronađu okruženje, mešovito, koje im odgovara. Svakog dana to vidim u svom susedstvu. Delimično je nemogućnost da se skrasi rezultat ekonomskih činilaca. Oni koji imaju bolje pozicije u društvu, lekari, advokati, mogu sebi i da priušte kućice u kojima se osećaju sigurno. Johannesburg, međutim, više nije grad belaca. Čak i u eletnim predgrađima žive uspešne crne porodice i novi preduzetnici. Tako da i unutar crne rase dolazi do klasnih razlika. A belci ne idu u crni Soveto jer bi ih starosedeci, koji žele da pobegnu iz njega, smatrali ludima.

Kako se uspostavljaju i razvijaju odnosi između bele i crne zajednice?

Oni su vrlo kontradiktorni. S jedne strane, postoji jednakost garantovana zakonom, s druge, ekonomska nejednakost koja je osuđujuća. Kod crnih osoba konačno se rađa svest o tome da više nisu niža klasa, da je ovo njihova zemlja...

A bela populacija?

Mogli biste pomisliti da će mnogi među njima biti veoma nesrećni. Onaj ko tamo ne živi, ne zna da su u svim javnim službama,

poput pošte recimo, oduvek nameštenici isključivo afrikanerski belci, koji govore engleski, a koji su tu rođeni i generacijama su se zapošljavali u tim službama. Sada se to polako menja. U maloj pošti kod mene u susedstvu, recimo, sada vidite poneku afrikanersku devojku. Ostali su svi crne ili mešovite puti. I šef pošte je crn. A rade isti posao, imaju iste dosadne mušterije. Samo sada zajednički dele to iskustvo, iste brige i interese. Često ih vidim kako između sebe ćaskaju, smeju se, šale. Iste stvari primećujem i u banci i drugde... I to je dobro kad pomislite iz kakvog okruženja te bele devojke potiču. Drukčije je, međutim, na selu gde su crnci gotovo ropski živeli generacijama na istom imanju belih vlastodržaca, i imali dozvolu da deo imanja ograde i na njemu gaje useve i živinu za vlastite potrebe. Sada novi zakon nalaže da se to parče okućnice otuđi od imanja i dodeli crnim radnicima koji na njemu žive. Ali, pre nego što krenu da to pravo ostvare, njihovi gospodari ih otpuštaju i teraju ih da idu, i to nikuda, sa stokom, decom, starcima... Veće tenzije postoje i u školama, koje su sada mešovite. Ima i optužbi za rasizam ako crno dete dobije lošu ocenu a profesor je belac! Kada se deca posvade i ponestane im argumenata, to se obično završava tučom, ali ako su u pitanju deca različitih rasa i kad stvar dospe do školskog odbora, svi osećaju da je to nekakav politički proces jer su svi kolonizatori koji su ovde vekovima vladali bili rasisti.

Kako se država odnosi prema crnoj i beloj populaciji?

Meni smeta što se to sporo dešava. U vreme aparthejda, država je više ulagala u školovanje bele dece, sada je odnos izjednačen. Ali, u praksi još uvek postoji velika nejednakost. Jer, iako se podjednako ulaže u sve škole, postoje one koje su u gradovima, koje su oduvek bile daleko opremljenije, savremenije, dok su seoske škole u jadnom stanju. A njih i danas pohađaju crna deca, iako često nemaju ni vode. Na sreću, novi ministar prosvete je divan čovek, i trudi se da im pomogne, često odlazi nenajavljen u pojedina područja da bi video stvari kakve zaista jesu.

Da li ste, kao bivši aktivista i borac za jednakost, zadovoljni dinamikom promena?

Naravno da nisam. Ali, ma šta da se dešava, sve izađe na videlo jer je štampa potpuno slobodna. Tako da nema tajni i prikrivanja onih koji zgreše. Svi moraju da odu u zatvor.

Imate mnogo identiteta, jevrejsko-litvanski po ocu, engleski po majci, rođeni ste i živeli među Afrikanerima, u kontrastnom crnom okruženju. Obrazovali ste se na klasičnoj engleskoj literaturi. Koji od tih identiteta najviše volite, gde ste najviše „kod kuće“?

Bez sumnje, najlepše se osećam kao Južnoafrikanka. Iako sam bela, celog života imala sam crne prijatelje, nikad nisam živela samo među belcima. I to me čini srećnom. Jer smo svi zajedno učinili nešto da popravimo stvari oko sebe, svoje živote posvetili smo svojoj zemlji. Šteta je što je naš jezik engleski jer ima sjajnih pisaca koji pišu svojim tajnim jezikom.

Koliko Vi, rođena Afrikanka, shvatate protivrečnosti, različite tradicije, religije, u svom širem kontinentalnom okruženju?

Religije, to da, međutim, moram reći da nisam uvek u stanju da razumem sve što se dešava izvan urbanog okruženja. Mnoge moje crne kolege, koje su takođe urbani ljudi, teško mogu da shvate ruralnu kulturu i njene ljude. Trenutno je kultura crne populacije nešto što mnogi moji znanci, crni pisci, počinju da istražuju, počev od religije, pa dalje, razgovaraju sa starcima o njihovim sećanjima... Oni ponovo istražuju vlastito područje, svoje junake, naročito u oblasti pozorišta, i izvode divne istorijske komade. Kao i muziku koja je takođe deo bogate afričke tradicije, njene forme i sl.

Ipak, globalizacija je paralelan, neumoljiv proces.

Moramo da prihvatimo globalizaciju, ali ona treba da se humanizuje. Isuviše se tu radi o interesu internacionalne tehnologije i komunikacija. Da biste mogli da delite to dostignuće, morate da imate određene uslove. Nedavno sam bila u Maliju, gde *Cisko*

namerava da pomogne tehnološki razvoj snabdevajući ih besplatnim kompjuterima, po selima, u lokalnoj prodavnici, školi, da bi bili u kontaktu sa svetom, pratili razvoj poljoprivrede i sl. Da ih uvedu u globalizaciju. Ali, ta sela nemaju struju. Dakle, treba da im najpre obezbede generator. A za generator treba gorivo... I tako redom. Odakle toj siromašnoj seoskoj sredini sredstva za to? Oni koji žele da im pomognu moraju biti svesni svega toga i obezbediti najpre sredstva za sve ono što treba učiniti pre nego što krenu da povezuju ceo svet.

Danas, 31. decembar 2001 – 2. januar 2002.

Beleška o autorki

Vesna Roganović (1951, Beograd), novinarka i prevoditeljka, diplomirala je opštu književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Više od tri decenije za različite štampane medije prati ličnosti i dešavanja iz oblasti kulture u zemlji i svetu. Bila je urednica kulturnih rubrika u listovima *Borba*, *Nova Nada*, *Blic*, *Demokratija* i *Danas*. Od 2007. godine uređuje *Politikin* dodatak „Kultura. Umetnost. Nauka“. U brojnim člancima i intervjuima predstavila je domaćim čitaocima, ne retko i po prvi put, najuglednije savremene svetske i domaće autore. Intervjui sabrani u ovoj knjizi čine mali, ali najekskluzivniji deo njenog bogatog novinarskog opusa. Objavila je i više od trideset prevoda beletrističkih knjiga za decu i odrasle, pored ostalih, i dela Čarlsa Simića, Nadin Gordimer i Džoan Rouling (sedam romana o Hariju Poteru, u koautorstvu sa sinom Draškom Roganovićem). Dobitnik je priznanja „Kapetan Miša Anastasijević“, „Kočićevo pero“, Fakulteta umetnosti u Beogradu, Zmajevih dečjih igara i godišnje nagrade lista *Danas*.

Sadržaj

NADIN GORDIMER	
Afrički grumen Nobelovog zlata	5
KRISTOFER HOUP	
Apsolutna moć apsolutno kvari	23
RONALD HARVUD	
Nigde nisam kod kuće	35
JOSIF BRODSKI	
Sloboda nije piknik	55
ALEKSANDAR GENIS	
Narod bez prošlosti otvoreniji je za budućnost	61
ARTUR MILER	
Ptica koju progone ne može da peva	75
POL OSTER	
Amerika je velika greška	79
ČARLS SIMIĆ	
Uvek se obraćam Bogu, u čije postojanje sumnjam	103
DAVID GROSMAN	
Okupacija – sfinga na vratima Izraela	113
AMOS OZ	
Kompromis je sinonim za reč život	131
DŽON RALSTON SOL	
Vasa Čubrilović, aristokrata obmane i optimizma	137

JOZEF ŠKVORECKI	
Havel je mogao reći ne	151
BOHUMIL HRABAL	
Biti na dnu, a gledati u nebesa	155
DERD KONRAD	
Demokratija rađa i gubitnike	161
HANS MAGNUS ENCENSBERGER	
Čekić, klešta i prebijeni nokat	195
GINTER GRAS	
Pacovi će nas sve nadživeti	199
ALDO BUZI	
Muškarci su prevaziđeni, žene su apokalipsa	207
JUSTEJN GORDER	
Filozofija može da sastavi svet	215
Beleška o autorki	227

VESNA ROGANOVIĆ
SFINGA PRED VRATIMA

Za izdavača

Dijana Dereta

Glavni urednik

Aleksandar Šurbatović

Likovno-grafička oprema

Lektura i korektura

Spomenka Tripković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-023-7

Tiraž

1000 primeraka

Beograd 2015.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd

tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

Banovo brdo, Dostojevskog 7, tel.: 011/ 35 56 445, 30 58 707

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82:929(047.53)“19/20”

РОГАНОВИЋ, Весна, 1951-

Sfinga pred vratima: intervjui sa svetskim piscima/
Vesna Roganović. – 1. Deretino izd. – Beograd: Dereta,
2015 (Beograd: Dereta). – 226 str.: fotogr.; 21 cm. –
(Biblioteka Posebna izdanja/Dereta)

Tiraž 1.000. - Biografija: str. [227].

ISBN 978-86-6457-023-7

а) Књижевници - 20в-21в - Интервјуи

COBISS.SR-ID 217046540